

Tot això va acompanyat de la creació d'un imaginari col·lectiu: *"la fal·làcia de la cultura de la propietat a Espanya"*. Un mite que els suposats experts, polítics de tots els colors, ministres d'Economia, Habitatge, Indústria, Treball, governadors del Banc d'Espanya, presidents de bancs i caixes i mitjans de comunicació han anat teixint amb missatges com "el preu de l'habitatge no baixarà mai", "comprar és una opció segura, llogar és llençar els diners", "pel mateix preu d'un lloguer pots ser propietari". En definitiva, la hipoteca es converteix en un símbol d'estatus, d'èxit, de ser un adult, alhora que el lloguer s'estigmatitza com símptoma d'instabilitat, fracàs i inferioritat.

Per altra banda, no se'ns pot escapar que tot aquest projecte propietarista té un objectiu: la propietat actua com a mecanisme de control social, perquè qui té una propietat té alguna cosa a perdre, uns interessos concrets a defensar i poc temps per conspirar. Alhora l'endeutament generalitzat suposa un nou mecanisme de governabilitat social. Si els ciutadans s'hipotequen per quaranta anys, és fàcil acceptar imposicions del mercat laboral, i fins i tot acceptar la precarietat per poder complir amb les obligacions hipotecàries.

Podem dir que les polítiques públiques d'habitatge des del tardofranquisme fins a l'actualitat tenen el mateix denominador comú, i és que l'Estat, que té l'obligació de garantir el dret a l'habitatge, no ha legislat amb aquesta finalitat, sinó amb la del creixement econòmic, amb la construcció d'habitatge com a motor de l'economia.

És en aquest context que neix la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca.

2. La Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH)

No ens endinsarem en profunditat en la història de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca, però sí que creiem important traçar unes línies bàsiques sobre què és i què ha fet.

La PAH va ser impulsada per un grup d'activistes vinculats per la seva procedència de diferents moviments/grups que denunciaven i lluitaven pel dret a l'habitatge. La PAH es constitueix com un subjecte polític amb clara consciència col·lectiva i manifestament apartidista. Sorgeix per donar resposta a la situació que viuen milers de famílies davant una llei injusta que sobreprotegeix a les entitats financeres en detriment de la part més dèbil i indefensa, les afectades per la hipoteca. La PAH es funda a Barcelona l'any 2009 en un context de desmobilització ciutadana i amb l'esclat de la bombolla immobiliària de teló de fons. Els activistes que impulsen la PAH van fer una lectura política en la qual es van avançar, van veure les hipotecades com el subjecte polític emergent. Les activistes es van anticipar al canvi d'escenari i a la

nova correlació de forces, doncs el 90% de la població havia accedit al dret a l'habitatge a través de la hipoteca. Així es podria continuar reivindicant el dret a l'habitatge, però amb una majoria social.

Des dels seus inicis, la PAH ha denunciat l'estafa hipotecaria i la complicitat dels diferents governs i administracions, la injusta legislació, la manca de control públic i les polítiques públiques d'habitatge. Ha estat proposant diferents solucions al problema, fins i tot portant a terme una Iniciativa Legislativa Popular amb quasi un milió i mig de signatures a nivell estatal, i diverses ILPs a nivell autonòmic, en el cas de Catalunya aconseguint que s'aprovés una ILP de mesures urgents contra l'emergència habitacional i la pobresa energètica, la llei 24/2015. La PAH no només ha denunciat i fet propostes, sinó que ha actuat des del principi donant resposta immediata a necessitats urgents, aturant desnonaments, arrencant dacions, condonacions i lloguers socials a les entitats financeres, i recuperant pisos buits en mans d'entitats financeres per real·lotjar a persones o famílies desnonades a les quals l'Administració ha abandonat.

La PAH que va néixer a Barcelona l'any 2009, compta avui dia amb més de 240 nuclis a tot l'Estat Espanyol, i vuit anys després acumula moltes petites grans victòries com: la campanya Stop Desnonaments amb milers de desnonaments aturats, l'Obra Social que ha real·lotjat a gairebé 3.500 persones, la ILP habitatge que es va convertir en la llei 24/2015, la més garantista en protecció de les desnonades, o les accions als bancs que han aconseguit arrencar milers de dacions, condonacions i lloguers socials.

La PAH que va néixer a Barcelona l'any 2009, compta avui dia amb més de 240 nuclis a tot l'Estat Espanyol, i vuit anys després acumula moltes petites grans victòries com: la campanya Stop Desnonaments amb milers de desnonaments aturats.

3. Empoderament i autotutela de drets

Com hem aconseguit mobilitzar a les afectades per la hipoteca? Com hem aconseguit que es vinculin a les diferents campanyes, especialment les que suposen posar en pràctica la desobediència civil no violenta?

Hi havia una reflexió prèvia que a nivell històric, per canviar lleis injustes, grups de gent havien incomplert lleis vigents, creant un estat d'opinió i mobilització social que va permetre que es canviessin. Així, des dels inicis, a la PAH tenien una concepció molt clara sobre la potencialitat de la desobediència civil per transformar la realitat. Van veure que aturar un desnonament era l'acció necessària per donar visibilitat a un problema, invisibilitzat, per forçar a les institucions de l'Estat a posicionar-se i especialment per donar una solució a un problema urgent, el de quedar-se al carrer i perdre-ho tot, amb un deute de per vida. Les activistes impulsores són les que dissenyen i pensen la campanya de desobediència civil no violenta Stop Desnonaments. L'acció es planteja amb

un discurs que legitima la desobediència de la llei, es planteja una confrontació de drets i s'empara en una legalitat superior, la dels drets fonamentals i els drets humans per exercir la desobediència civil. Aquest plantejament obliga a que les institucions de l'Estat i el govern es posicionin, no poden continuar amb el silenci quan es planteja una confrontació de drets i legitimitats. També resulta determinant la forma en que es planteja, és a dir, la desobediència civil no violenta i col·lectiva, tant en el discurs, com a la pràctica. El fet de gravar-lo i fer-ho circular per xarxes, fan que l'acte de desobediència civil sigui replicable, un objectiu a complir imprescindible. Existeix un factor clau per entendre la generalització de la pràctica de la desobediència civil, Stop Desnonaments: la irrupció del 15M a nivell estatal, amb assemblees en totes les localitats i la sintonia que es produeix entre 15M i la PAH. El 15M, juntament amb el moviment veïnal, que ha estat un aliat des dels inicis, són clau per la generalització de la campanya.

Igual que tenien clara la campanya Stop Desnonaments, com executar l'acció, també es tenia clar que no podien, ni volien fer res en nom de les afectades, no es va dur a terme fins que la pròpia afectada va dir que volia donar el pas.

Tot i tenir clara la teoria de la campanya Stop Desnonaments i la seva necessitat, el que va sorprendre va ser que el gran enemic no era la banca, sinó la cultura general, l'enemic interior de l'individualisme, la soledat, la culpabilització, la vergonya.

Tot i tenir clara la teoria de la campanya Stop Desnonaments i la seva necessitat, el que va sorprendre va ser que el gran enemic no era la banca, sinó la cultura general, l'enemic interior de l'individualisme, la soledat, la culpabilització, la vergonya. El model econòmic dels últims anys no ha estat només econòmic, sinó cultural, emocional, psicològic, amb valors d'individualisme, competitivitat, consumisme. Quan això explota ens trobem amb que la gent se sent sola, avergonyida i tot el contrari al que és un subjecte polític amb ganes de mobilitzar-se, gent destrossada que no pot ni parlar, que explota a plorar en l'assemblea. Així doncs, ens trobem amb casos en els que hi ha una gran necessitat, però el fet de dir públicament "ho he perdut tot i necessito ajuda" està mal vist en la nostra societat, és un estigma de la pobresa, i el desnonament és el moment de la visibilització màxima, de la precarització absoluta.

S'ha de tenir en compte que quan una afectada arriba a la PAH, arriba destrossada, amb vergonya i sentiment de culpa, no és el perfil del subjecte polític disposat a mobilitzar-se, a enfrontar-se a la comitiva judicial i a la policia per paralyzar el seu propi desnonament.

Per donar resposta a aquest problema es va generar l'espai d'assessorament col·lectiu, sense trencar la lògica de la dinàmica assembleària. En l'assessorament col·lectiu, es tracta a les afectades com un subjecte actiu, no com una víctima assistida, informant-les del funcionament del procediment d'execució hipotecària, els passos que poden donar, és a dir, es socialitza el coneixement acumulat i les eines generades. Però no es tracta només d'això, sinó d'un espai de confiança, on la

gent pot expressar els seus dubtes i les seves preocupacions. En aquests espais es crea el sentiment de comunitat i s'estableixen llaços de solidaritat i companyerisme. És aquí on les afectades entenen que el seu problema és col·lectiu, que no és un fracàs personal, i que la solució passa per la lluita col·lectiva. Les afectades viuen un procés de desculpabilització, que és un pas previ i requisit indispensable per l'empoderament més estratègic. Quan parlem d'empoderament, ho dividim en dos tipus: l'empoderament emocional, que és aquell procés on es deixen enrere els sentiments de culpa, la vergonya i les pors, i un empoderament estratègic que sorgeix de la socialització del coneixement i de les eines generades. Alhora, l'assessorament col·lectiu té un efecte multiplicador, les persones que es van apropar a la PAH afectades per l'hipoteca, receptors de l'assessorament, acaben sent assessores, és a dir, amb el temps es converteixen en subjectes actius transmissors de coneixement. Moltes Plataformes d'Afectats per la Hipoteca han sorgit d'altres assemblees, és a dir, una afectada que anava a una PAH perquè a la seva localitat no existia, després d'un temps (ja formada) ha obert un altre nucli a la seva població.

A les assemblees d'assessorament col·lectiu es comparteixen moments durs, però es celebren també el que hem anomenat petites grans victòries, ja sigui perquè s'ha aturat un desnonament, s'ha aconseguit una dació, una condonació o hem reallotjat a una família a través de l'Obra Social. Aquestes petites grans victòries són mostres que sí que es pot i permeten visualitzar l'horitzó d'esperança necessari per continuar batallant cada dia i, en els moments més baixos, tenir la confiança que tard o d'hora podrem canviar aquesta situació de vulneració sistemàtica del dret a l'habitatge i els drets humans.

Quan pensem en l'assessorament col·lectiu, és important tenir present que les afectades per la hipoteca que participen a la PAH tenen perfils molt diferents, des de la que mai havia estat vinculada a cap col·lectiu, passant per la que havia estat militant de la CNT en la seva joventut, al militant del Partit Popular o al membre de l'associació de veïns del barri. Abans de vincular-se a la PAH percebien la desobediència civil de diferents maneres, hi havia qui no la coneixia o no ho tenia clar, les que tenien pors i recels, i les que sabien en què consistia. En general no tenien experiència en l'activisme ni en la pràctica de la desobediència civil. No s'imaginaven que acabarien practicant la desobediència, l'entien com una cosa aliena i "antisistema". L'experiència ens ha demostrat que l'empoderament és un pas previ i imprescindible per la vinculació de les afectades en la desobediència civil i, per tant, en l'autotutela de drets. Les pors a participar en accions col·lectives o a practicar la desobediència civil desapareixen amb la informació de les assemblees d'assessorament col·lectiu, escoltant les experiències de les companyes, i amb la pràctica.

L'experiència ens ha demostrat que l'empoderament és un pas previ i imprescindible per la vinculació de les afectades en la desobediència civil i, per tant, en l'autotutela de drets.

Aquest procés d'autotutela de drets no culmina amb aturar un desnonament o aconseguir la dació en pagament. Hi ha casos en el que els desnonaments no s'han pogut aturar o en el que s'aconsegueix la dació sense lloguer. En aquests casos, com sempre, s'esgoten totes les vies: negociar amb l'entitat financera i dirigir-se a l'Administració. Si això no dóna resultats, la vulneració del dret a l'habitatge és absolut i l'afectada és abandonada per l'Administració, qui la condemna a viure al carrer. Fruit d'aquesta necessitat nasqué la campanya Obra Social de la PAH que consisteix en recuperar habitatges buits propietat d'entitats financeres. Es plantegen tres objectius: recuperar la funció social de l'habitatge buit per garantir el dret d'aquella persona o família, incrementar la pressió sobre les entitats financeres perquè acceptin el lloguer social i forçar l'Administració Pública a què adoptin les mesures necessàries per garantir el dret a un habitatge. El primer cas va ser el d'una família de Montcada i Reixac, després d'aturar quatre desnonaments, l'últim es va fer efectiu. L'Ajuntament no tenia habitatge social per real·lotjar a la família i l'únic que li va oferir va ser pagar una pensió dos o tres dies. Llavors, la família va dir que tornava a entrar en el seu propi pis.

Per poder portar a terme aquesta campanya, l'assessorament col·lectiu torna a ser clau. Ens enfrontem a les por, la vergonya i l'imaginari col·lectiu de l'ocupació. És en aquest espai on es resolen els dubtes i les por, on se socialitza la informació i les eines generades per autotutelar el nostre dret a través de la recuperació d'habitatges buits. Perdre la por i tenir informació és vital per a poder dur a terme aquestes campanyes. Igual de vital és la importància del col·lectiu, de fer-ho col·lectivament.

Un altre aspecte important de l'assessorament col·lectiu, òbviament acompanyat de l'acció directa, és la transformació i aprenentatge que es dóna en aquest procés d'empoderament. Ens trobem amb persones que havien arribat a la PAH i eren obertament racistes, i s'han trobat amb companyes immigrants que els han fet costat, han aturat el seu desnonament. Persones que han passat de ser racistes a que els seus amics més propers siguin immigrants.

En aquest procés s'ha aconseguit transformar l'imaginari col·lectiu, hem desactivat l'estigma del desnonament i l'ocupació, i hem activat el de la dignitat i la solidaritat, alhora que s'ha fet efectiva l'autotutela del dret a l'habitatge. Moltes coincideixen en què aquest procés els ha donat força, que han recuperat valors com el companyerisme o la solidaritat, que ara creuen que sí que es poden canviar les coses i que ja no tenen por. Moltes coincideixen que juntament amb la pèrdua de la por, han adquirit un compromís social. No només hem aconseguit això, sinó que hem donat una solució a un problema urgent, el de quedar-se al carrer. Tot i no haver resolt el problema dels desnonaments, ha permès mantenir l'habitatge a la

majoria que ha confiat en el suport mutu i que, cada vegada més, ens permet real·lotjar a les que han estat desnonades.

L'assessorament col·lectiu s'ha anat reinventant segons el context, en l'actualitat aborda qüestions hipotecàries, de lloguer o ocupacions.

Amb tot això, podem afirmar que la PAH no podria dur a terme totes les campanyes que fa si no existís l'assessorament col·lectiu, sense el qual la PAH no funcionaria.

Conclusions: assessorament col·lectiu, empoderament i acció directa com a motor de transformació.

Quan una afectada per la hipoteca creua la porta de la PAH arriba amb tot el pes de l'estigma de la pobresa, en el seu imaginari hi és present la impossibilitat de fer res, la solitud de l'individu, la vergonya del fracàs i del "què diran", el desemparament i la indefensió davant una situació que la conduïa a estar al carrer, arrossegar un deute de per vida i perdre-ho tot. A través de l'assessorament col·lectiu, de compartir experiències i situacions amb les companyes, i de fer, viure i experimentar l'acció directa, ja sigui ocupant un banc o desobeïnt la llei per aturar un desnonament, tot canvia. Entenen que no han fracassat, que es tracta d'un problema col·lectiu que obeeix a raons estructurals, i ja no senten la soledat de l'individu, sinó la companyia del col·lectiu. L'afectada passa a prendre consciència que els seus drets estan sent vulnerats, i per tant, ha d'exigir-los. S'identifica a si mateixa com un subjecte amb capacitat d'acció per canviar les situacions que l'afecten o que afecten a les seves companyes. Passa de l'individualisme a la comprensió de trobar-se en una lluita col·lectiva i es compromet. Perd la por i pren consciència política, reconeix els responsables de la vulneració dels seus drets i exigeix responsabilitats, rendició de comptes. Practica la desobediència civil amb orgull, amb sentit que fa allò correcte i just, fins i tot com una obligació moral. Així doncs, l'acció directa, la desobediència civil, que du associat l'empoderament previ, transforma l'imaginari de les afectades, que passen de ser un subjecte passiu a ser un subjecte actiu que actua per autotutelar els seus drets. Això ha permès aturar milers de desnonaments i real·lotjar a més de 3.500 persones a través de l'Obra Social de la PAH, aconseguir milers de dacions, condonacions i lloguers socials, dur a terme una ILP estatal i una a Catalunya que culmina amb l'aprovació, hem fet escarnis... Potser encara no hem aconseguit canviar la llei, però en un moment d'emergència habitacional estem donant solucions.

La PAH ha estat pionera en la generalització de la pràctica de la desobediència civil no violenta amb la campanya Stop Desnonaments i l'Obra Social de la PAH. Tot i estar incomplint la llei, i malgrat els intents de criminalització, ha aconseguit un ampli suport social.

Per altra banda, gràcies a la implicació de milers de persones a través de les diferents campanyes de la PAH, hem acon-

L'assessorament col·lectiu s'ha anat reinventant segons el context, en l'actualitat aborda qüestions hipotecàries, de lloguer o ocupacions.

La PAH, amb les diferents campanyes, ha aconseguit obrir un procés de participació, empoderament i transparència.

seguit posar a l'agenda política i mediàtica els desnonaments i l'emergència habitacional, que ara es perceben com un problema social per part de la ciutadania de l'Estat Espanyol. Així doncs, podem afirmar que la PAH ha transformat l'imaginari col·lectiu desactivant l'estigma del desnonament i activant el de la solidaritat i la dignitat davant d'aquest.

La PAH, amb les diferents campanyes, ha aconseguit obrir un procés de participació, empoderament i transparència. Aquesta transparència és una eina que permet responsabilitzar als governs, a les diferents administracions i a les entitats financeres, és a dir, la rendició de comptes surt enfortida en identificar els titulars de drets, persones a qui se'ls ha vulnerat el dret a l'habitatge reconegut per l'Estat, i els titulars de deure o obligació, és a dir, l'Estat, qui té l'obligació de garantir el dret a l'habitatge. La PAH no només ha aconseguit iniciar un procés d'autotutela de drets, sinó que ha posat en qüestió el sistema econòmic i la democràcia a l'Estat Espanyol. Així doncs podem concloure que l'empoderament té potencialitat com a motor de canvi i transformació social.

4. Reptes: lloguer, ocupacions i canvis legislatius

En l'actualitat encara tenim el repte de canviar la legislació referent a les hipoteques, aconseguir la dació en pagament retroactiva o un mecanisme real de segona oportunitat i el lloguer social. Però no s'acaba aquí, la llei d'arrendaments urbans necessita una reforma que faci del lloguer una opció segura, estable i assequible, és a dir, s'ha d'allargar la durada dels contractes i s'han de cercar mecanismes de control de preus. I no podem parlar d'emergència, del dret a l'habitatge, i obviar les ocupacions. És alarmant el discurs de criminalització de les ocupacions, de la pobresa, posant a l'ocupació com el problema i no com la conseqüència de la manca de polítiques públiques. La solució no passa per la criminalització, passa per tenir un parc públic de lloguer social com a mínim del 15%, per recuperar tot l'habitatge buit en mans de les entitats financeres i per aconseguir els canvis que ara esmentaven relatius a hipoteques i lloguer. En aquest sentit, la PAH aquest any interpel·la al Congrés dels Diputats amb 5 propostes pel dret a l'habitatge i contra els desnonaments, la Llei d'Habitatge de la PAH.

Mentrestant, cada dia continuarem autotutelant el dret a l'habitatge, aturant desnonaments, real·lotjant a persones o famílies a través de l'Obra Social de la PAH, arrencant dacions, condonacions i lloguers socials a les entitats financeres i fent xarxa amb la ciutadania civil organitzada.

Sí, es pot!

